

Paaso Anna

Koulunkäynninohjaajien ammattikunnan muotoutuminen ja työnkuva

Kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettaja
2019

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Koulunkäynninohjaajien ammattikunnan muotoutuminen ja työnkuva (Anna Paaso)

Kandidaatintutkielma, 27 sivua

Huhtikuu 2019

Käsittelen kandidaatintutkielmassani koulunkäynninohjaajien ammattikunnan muotoutumista sekä työnkuvaa näyttötutkinnon ammattitaitovaatimuksien kautta. Tutkimusmenetelmänä työväni on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Koulunkäynninohjaajien historiaa tarkastellessani päälähteitäni ovat Opetuskomitean mietinnöt ja työnkuvaan perehdyn Opetushallituksen laatiman koulunkäynninohjaajien näyttötutkinnon perusteiden kautta.

Ensimmäiset avustajat palkattiin kouluihin 1960-luvulla, kun huomattiin joidenkin oppilaiden tarvitsevan enemmän tukea kuin opettaja pystyi heille antamaan. Avustajan työtä käytettiin pitkään työllistymistoimena, jolloin pedagoginen soveltuvuus alalle oli usein toissijainen palkkausmetodi. Avustajien koulutus alkoi vuonna 1978, mutta vasta vuonna 1995 käynnistyi yhtenäinen näyttötutkinnoilla suoritettava koulutus.

Nykyinen koulutus astui voimaan vuonna 2011 ja avustajien ammattinimikkeeksi vakiintui koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaaja. Koulutus sisältää neljä eri osa-aluetta: ammatissa toimiminen, kasvun ja kehityksen tukeminen ja ohjaaminen, oppimisen ja toiminnan tukeminen ja ohjaaminen sekä erityistä tukea tarvitsevien ohjaaminen.

Koulunkäynninohjaajien työnkuva osoittautui laajaksi. Ammattitaitovaatimukset pitävät sisällään osia niin lääkehoidosta kuin pedagogisesta osaamisesta aina puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien hallitsemiseen asti. Koulutuksen kesto on kuitenkin vain vuoden pitäen sisällään hyvin monenlaista ammatillista osaamista.

Koulunkäynninohjaajien todellinen työnkuva ja ammattitaitovaatimukset näyttävät tutkielmani mukaan kohtaavan hyvin. Aiempien tutkimusten mukaan ohjaajien työtehtäviin kuuluvat muun muassa oppilainen ohjaaminen niin opetustilanteissa kuin koulun arjessa. Muita tärkeitä työtehtäviä ovat perushoivan antaminen, avustaminen sekä järjestely- ja aputehtävät.

Avainsanat: koulunkäynninohjaaja, avustaja, ohjaaja

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Lähtökohdat	6
2.1	Tutkimuskysymykset	6
2.2	Tutkimusmenetelmä	6
3	Koulunkäynninohjaajat oppilaan oppimisen tukena	8
3.1	Kaikille yhteisen koulun periaate	8
3.2	Koulunkäynninohjaajien tehtävät	9
4	Koulunkäynninohjaajat osana perusopetuksen henkilökuntaa	13
4.1	Ensimmäisestä koulutuksesta näyttötutkintoon	13
4.2	Näyttötutkintokoulutus	15
4.3	Koulutus 2010- luvulla	16
5	Koulunkäynninohjaajien työnkuva näyttötutkinnon perusteissa	17
5.1	Ammatissa toimiminen	17
5.2	Kasvun ja kehityksen tukeminen ja ohjaaminen	18
5.3	Oppimisen ja toiminnan tukeminen ja ohjaaminen	19
5.4	Erityistä tukea tarvitsevien ohjaaminen	19
5.5	Yrittäjyys	20
6	Johtopäätökset	21
7	Pohdinta	23
	Lähteet	25

1 Johdanto

Koulunkäynninohjaajia työskenteli Suomen tilastokeskuksen mukaan vuonna 2015 runsaat 11 000 ja ammattikunta on pyrkinyt vakiinnuttamaan asemaansa koulumaailmassa. Koulunkäynninohjaajat työskentelevät erilaisissa kasvatus- ja sosiaalialan ympäristöissä, mutta heidän pääasiallinen työskentely-ympäristönsä on peruskoulu (Opetushallitus, 2010). Koululaitosta on 1970-luvulta lähtien pyritty saattamaan kohti integraatiota, jonka lähtökohtana on kaikkien oppilaiden opiskeleminen omassa lähikoulussaan (Moberg, 2002). Tavallisin integraation muoto on, että erityistä tukea tarvitseva oppilas opiskelee osittain pienryhmässä, mutta käy joillakin oppitunneilla yleisopetuksen luokassa. Oppilas voi myös opiskella kokonaan integroituneena yleisopetuksen ryhmään. (Takala, 2010.) Oppilaiden tuen tarve on synnyttänyt koulunkäynninohjaajien tarpeen yleisopetuksen luokkiin. Kouluihin kohdistuneet säästötoimet ovat kuitenkin leikanneet koulunkäynninohjaajiin käytettäviä resursseja. Vuonna 2014 Helsingin uutiset uutisoivat kaupungin jättävät yli 200 määräaikaisen koulunkäynninohjaajan sopimuksen uusimatta, mikä tarkoitti käytännössä noin kolmasosaa kaikista ohjaajista. Kehityssuunta on huolestuttava, sillä tarve koulunkäynninohjaajien työpanokselle on suuri. Koulunkäynninohjaajat nähdäänkin usein “ylimääräisenä resurssina”, johon säästötoimet on helppo kohdentaa.

Oma mielenkiintoni aiheeseen heräsi opiskellessani vuonna 2014 koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjauksen ammattitutkinnon. Työskentelin sen jälkeen koulunkäynninohjaajana 1,5 vuotta. Koulunkäynninohjaajaksi opiskellessani minut yllätti ohjaajan työnkuvan laajuus; koulutus sisälsi osa-alueita niin lääkeshoidosta kuin viittomakielen alkeista. Työssäni työnkuvan moninaisuus konkretisoitui, sillä toisinaan olin pistämässä oppilaalle insuliinia ja toisinaan toimimassa erityisluokan opettajan sijaisena. Koulunkäynninohjaajan työ edellytti myös laajoja pedagogisia taitoja, joita vuoden kestävä koulutus ei pystynyt tarjoamaan. Minut yllätti se, miten suppea tietoisuus opettajilla tuntui olevan koulunkäynninohjaajan työstä ja etenkin siihen liittyvästä koulutuksesta. Vielä enemmän minua on yllättänyt se, miten luokanopettajaksi opiskellessani yliopistossa ei ole vielä kertaakaan puhuttu koulunkäynninohjaajan roolista opettajan työparina ja yhtenä merkittävänä tekijänä koulun arjessa. Oman kokemukseni kautta olen havainnut, miten suuresti opettajan ja ohjaajan välisen yhteistyön onnistumiseen vaikuttaa opettajan asenne ja tietoisuus koulunkäynninohjaajan työstä.

Työskennellessäni koulunkäynninohjaajana jouduin todistamaan, kuinka koulunkäynninohjaajien työtunteja leikattiin jatkuvasti. Suurin osa koulun ohjaajista työskenteli määräaikaisena noin puolen vuoden jaksoissa, jolloin epävarmuus työpaikan säilymisestä oli jatkuvasti ilmassa. Moni ohjaaja myös teki työtään hyvin alhaisella viikkotuntimäärällä, omakin tuntimääräni oli pahimmillaan vain 20 tuntia viikossa. Koulunkäynninohjaajien resurssista oli jatkuva pula ja kussakin luokassa vietetyt tunnit suunniteltiin ja laskettiin tarkasti, jotta ohjaajista saataisiin mahdollisimman suuri hyöty irti. Suuressa roolissa työnkuvassa oli lääkehoito, joka on koulupäivien aikana kokonaan koulunkäynninohjaajan vastuulla. Koulunkäynninohjaajien resurssista leikkaaminen näkyi välittömästi koulun arjessa ja vaikutukset kohdistuivat suoraan oppilaisiin, jotka jäivät paitsi arvokkaasta henkilökohtaisesta ohjaamisesta. Tämän vuoksi koen, että koulunkäynninohjaajien työnkuvaa ja siihen johtanutta historiallista kehityskulkua on tarpeen tarkastella.

2 Lähtökohdat

2.1 Tutkimuskysymykset

Kandidaatin tutkielmallani on kaksi tavoitetta. Ensin selvitän koulunkäynninohjaajien ammattikunnan syntyhistoriaa Suomessa. Seuraavaksi perehdyn koulunkäynninohjaajien työkuvaan ammattitutkinnon ammatintaitovaatimuksien kautta. Tutkimuskysymyksiä on kaksi:

1. Minkälainen on koulunkäynninohjaajien ammattikunnan syntyhistoria Suomessa?
2. Minkälainen on koulunkäynninohjaajan työkuva ammattitutkinnon ammatintaitovaatimusten kautta?

Tutkimuksen tehtävänä on kartoittaa koulunkäynninohjaajan käytännön työkuva sekä sitä kehityspolkua, joka nykyiseen työkuvaan on johtanut. Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoisuutta koulunkäynninohjaajien työkuvasta ja ammatin merkityksestä.

2.2 Tutkimusmenetelmä

Suoritan kandidaatin tutkielmani kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksessa tehdään tutkimusta tutkimuksesta, eli aiemmin tehtyjen tutkimuksien pohjalta rakennetaan uusia johtopäätöksiä (Salminen, 2011, 4). Kirjallisuuskatsaus pakottaa tekijänsä perehtymään aiheeseensa huolella ja näin ollen opettaa paljon uutta. Kirjallisuuskatsauksen avulla myös paljastuu aiemmin tehtyjen tutkimusten ja kirjallisuuden puutteet, jolloin mahdollinen tarve jatkotutkimukselle nousee esiin. (Denney & Tewksbury, 2012.) Aineistona kirjallisuuskatsauksessa hyödynnetään alan lehtiä, kirjallisuutta, tieteellistä tutkimusta, julkisyhteisöjen selvityksiä sekä kansainvälisten yhteisöjen julkaisuja (Salminen, 2011, 31). Historiaa lähden avaamaan tutkimalla vanhoja Opetuskomitean asiakirjoja ja työkuva perehtymällä koulunkäynnin sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjauksen ammattitutkinnon ammatintaitovaatimuksiin. Pysin katsauksen avulla saamaan mahdollisimman laajan kokonaiskuvan koulunkäynninohjaajan ammatinkuvan kehityksestä ja nykyisestä työkuvasta.

Kirjallisuuskatsauksen tyypeistä valitsin käyttööni kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Se on yleisimmin käytetty kirjallisuuskatsauksen perustyyppi, jossa ei ole tiukkoja rajoja. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on mahdollista jakaa vielä narratiiviseen ja integroivaan alalajiin. Narratiivisessa katsauksessa voidaan kuvata etenkin tutkittavan asian kehityskulkua ja historiaa help-

polukuiseksi lopputulokseksi. Integroiva kirjallisuuskatsaus antaa mahdollisuuden asian monipuoliseen kuvaamiseen, jonka oleelliseksi osaksi kuuluu kriittinen tarkastelu. Integroivaa kirjallisuuskatsausta voidaan pitää yhdyssiteenä narratiivisen ja systemaattisen katsauksen välille, sillä siihen kuuluu osia kummastakin kirjallisuuskatsaustyypistä. (Salminen, 11, 6-9.) Oma kandidaatin tutkielmani asettuu integroivan kirjallisuuskatsauksen kenttään.

3 Koulunkäynninohjaajat oppilaan oppimisen tukena

3.1 Kaikille yhteisen koulun periaate

Kivirauma (2002) on jakanut erityisopetuksen historian kolmeen aikakauteen. Aistivammalaitosten aika sijoittuu 1800-luvun loppuun, jolloin aistivammaiset, mukaan lukien ns. tylsämieliset, sijoitettiin omiin erillisiin aistivalliskouluihin. Silloisen ajatusmaailman mukaan yhteiskunnan oli suojauduttava poikkeavuudelta, joten aistivalliset suljettiin omiin sisäoppilaitostyyliin kouluihin, joissa heitä pystyttiin valvomaan ympärivuorokautisesti. 1900-luvun alusta lähtien alkoi erityiskoulujen ja -luokkien aika. Aiemmin opinnoista suoriutumattomat oppilaat saattoivat vain jättää koulun kesken, mutta oppivelvollisuuden myötä alkoi tukitoimia tarvitseville oppilaille syntyä apukouluja. Prioriteettina koulutuksessa olivat normaalit oppilaat, joiden jälkeen tulivat vasta ”heikon käsityskyvyn” omaavat oppilaat. 1940-luvulta lähtien alkoi osaaikaisen erityisopetuksen aika. Kansakoulun akateemisten vaatimusten lisääntyessä pienet poikkeavuudet alkoivat nousta pinnalle ja tähän tarpeeseen kehitettiin osa-aikainen erityisopetus. Sen myötä erityisopetus muotoutui pitkälti nykyisen kaltaiseksi.

1960-luvun loppuvaiheilla tutkimustulosten valossa alkoi erityisluokkien tehokkuuden kritisointi. Samaan aikaan ihmisten yhdenvertaisuutta koskeva ajattelu muuttui niin, että vammaisille haluttiin taata mahdollisimman tavalliset olosuhteet ja elämän mallit. Tämä synnytti pohjaa integraatioajattelulle, joka tarkoittaa kaikkien oppilaiden opiskelemista yhdessä koulujärjestelmässä. (Moberg, 2002.) Integraatio nähtiin vammaisten lasten tuomisena erityiskouluista tavallisiin kouluihin (Thomas & Vaughan, 2004, 59). Integraatiota pidemmälle viety ajatus on inklusio, jossa lähtökohtana on kaikkien oppilaiden opiskeleminen lähikoulussaan ilman ajatusta siitä, että joku on jo jätetty ulkopuolelle ja otetaan nyt mukaan (Moberg, 2002). Inklusioajattelun mukaan erilaisuus otetaan mukaan jo opetuksen suunnittelussa (Peterson & Hittie, 2003, 46).

Integraatioajattelun syntymisen myötä erilaisia oppilaita alettiin integroida samaan luokkaan. Kehitysvammaiset ja lukihäiriöiset alkoivat 1970-luvulta lähtien saada avustajia luokkaan koulunkäyntinsä tueksi. Avustajat nähtiin pitkään lähinnä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjaajina, sillä heidän työpanoksensa myötä opettajan aika riitti paremmin ”varsinaiseen” työhön. Myöhemmin avustajat alettiin nähdä koko koulun yleisenä aikuisresurssina. (Eskelinen, Lundbom, 2016.)

Integraation varsin tavallinen malli on integroida erityistä tukea tarvitseva oppilas yleisopetukseen joidenkin oppituntien ajaksi, mutta hänen pääasiallinen opiskeluympäristönsä on erityisluokka. Oppilas voidaan integroida myös kokonaan yleisopetuksen ryhmään. Näillä erityisopetusta koskevilla muutoksilla on luotu huomattava tarve koulunkäynninohjaajien työpanokselle yleisopetuksen luokissa. Integraation lisäksi koulujen pedagogiset painotukset ovat synnyttäneet lisätarvetta aikuisille koulu yhteisössä esimerkiksi oppimisvaikeuksien varhaisen tunnistamisen muodossa (Eskelinen & Lundbom, 2016.) Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden lisäksi myös yleisopetuksen luokissa on tarve koulunkäynninohjaajille. Oppilaalla on oikeus opetuksen osallistumisen edellyttämiin avustaja- ja tulkitsen palveluihin ja erityisiin apuvälineisiin, eikä näiden käyttöönotto edellytä erityisen tuen päätöksen tekemistä (Sarlin & Koivula, 2009, 28). Koulunkäynninohjaajaresurssin myöntämistä koskeva päätös tehdään kuitenkin jokaisen oppilaan kohdalla yksilöllisesti, mikä tekee palkkauskäytännöistä kirjavia (Eskelinen & Lundbom, 2016).

Nykyään suomalaisessa peruskoulussa on käytössä kolmiportaisen tuen malli. Sen perusteella oppilaalle suunnitellaan opetus, oppimisympäristö sekä tukitoimet. Tuki jaetaan kolmeen asteeseen: yleiseen, tehostettuun sekä erityiseen tukeen. Yleinen tuki on oppilaan ensisijainen tukimuoto, johon sisältyvät koulunkäyntiä vaarantavien tekijöiden varhainen tunnistaminen, ohjaus, oppilashuollon tuki, opetuksen eriyttäminen sekä oppilaan yksilöllinen tuki. Yleinen tuki on suunnattu kaikille oppilaille. Tehostettu tuki otetaan käyttöön, kun yleinen tuki ei enää riitä kattamaan oppilaan tuen tarpeita. Tuki on tällöin usein jatkuvampaa ja tukitoimet yksilöllistetympiä ja tehostetumpia kuin yleisessä tuessa. Tehostetun tuen oppilaalle tulee laatia pedagogiseen arvioon perustuva oppimissuunnitelma. Erityinen tuki voidaan ottaa käyttöön oppilaalle tehdyn erityisen tuen päätöksen myötä. Erityisen tuen tarve määritellään moniammatillisesti laaditussa pedagogisessa selvityksessä ja oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Erityistä tukea saava oppilas voi opiskella muun opetuksen yhteydessä, pienryhmäopetuksena lähikoulussa tai erityiskoulussa oppilaan edun mukaisesti. (Sarlin & Koivula, 2009, 27-30.)

3.2 Koulunkäynninohjaajien tehtävät

Koulunkäynninohjaajaksi voi opiskella suorittamalla koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan ammattitutkinnon. Tutkinto suoritetaan näyttötutkintona ja sen kesto on 1-1.5

vuotta. Koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajat työskentelevät kasvatus-, sosi-
aali- ja opetusalan ympäristöissä eri ikäisten toimijoiden kanssa, mutta tässä tutkimuksessani
keskityn heidän pääasialliseen työskentely-ympäristöönsä peruskouluun. (Opetushallitus,
2010.)

Koulunkäynninohjaajat työskentelivät vuoteen 2011 asti koulunkäyntiavustaja-
nimikkeellä, jonka jälkeen ammattinimikkeeksi vakiintui koulunkäynninohjaaja (Hiltunen,
Hyytiäinen, Lindroos & Matero, 2013, 25). Koulunkäyntiavustaja-
nimikettä näkee kuitenkin vielä laajasti käytössä. Käytän tutkimuksessani
koulunkäynninohjaajista sekä -avustajista nimitystä koulun-
käynninohjaaja tai ohjaaja.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus, 2014) käytetään
koulunkäynninohjaajista nimitystä avustaja. Opetussuunnitelmassa mainitaan,
että oppilaalla on oikeus saada maksutta ne tulkitsemis- ja avustajapalvelut,
jotka hän opetukseen osallistuakseen tarvitsee. Avustajan tehtäväksi
mainitaan oppilaan tukeminen ja ohjaaminen päivittäisissä tilanteissa
opettajan tai muiden ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Avustajan
antaman tuen tulee edistää oppilaan omatoimisuutta sekä myönteisin
itsetunnon kehittymistä ja tavoitteena onkin oppilaan tukeminen
niin, että hän kykenee ottamaan itse yhä enemmän vastuuta omasta
koulunkäynnistään. Opettajat ja avustajat suunnittelevat työtään
yhdessä ja työn- ja vastuunjaon tulee olla selkeä. Avustajan tuki
voidaan suunnata yhdelle oppilaalle tai koko opetusryhmälle.
(Opetushallitus, 2014, 74.)

Takala (2007) tutki 14:sta koulunkäynninohjaajan työnkuvaa Helsingissä
yleisopetuksen ja erityisopetuksen luokissa. Hän löysi koulunkäynninohjaajien
työstä 11 erilaista tehtävää: oppilaan avustaminen, opettajan
avustaminen, yksilön, ryhmän tai puolikkaan luokan opettaminen
sekä avustaminen, koko luokan opettaminen, opettajan ja muiden
aikuisten kanssa keskusteleminen, oppilaiden kanssa keskusteleminen,
käyttäytymisen tukeminen, odottaminen, hoivaaminen, oppilaiden
vieminen paikasta toiseen sekä materiaalin käsittely luokahuoneessa.
Työtehtävistä eniten aikaa kului oppilaiden avustamiseen sekä
odotteluun ja observointiin. Odotteluun laskettiin kuuluvaksi se
aika, jonka ohjaaja käytti opetuksen kuunteluun tai oppilaiden
hiljaisen oman työn seuraamiseen. Yleisopetuksen luokassa ja
erityisopetuksen luokassa työskentelevien ohjaajien työtehtävät
näyttivät poikkeavan hieman toisistaan kunkin tehtävän parissa
vietetyn ajan suhteen.

Koulunkäynninohjaajien työnkuvaa ovat sivunneet myös (Mikola, 2011) ja Häyrynen (2014). Mikola (2011) on perehtynyt koulun pedagogisia käytänteitä koskevassa tutkimuksessaan koulunkäynninohjaajien työtehtäviin. Hän seurasi koulunkäynninohjaajien työtä yhdessä koulussa kolmen vuoden ajan, jolloin koulussa työskenteli yhdeksästä yhteentoista ohjaajaa. Tutkimuksessa koulunkäynninohjaajat mainitsivat työnsä lähtökohdiksi oppilaan tukemisen oppimisessa, kommunikoinnissa, tarkkaavaisuudessa, käyttäytymisessä sekä päivittäisissä toiminnoissa. (Mikola, 2011, 147-148.)

Koulunkäynninohjaajien tehtävien kirjo osoittautua laajaksi. Mikola jakoi työtehtävät viiteen pääluokkaan. Niistä ensimmäinen on oppimistilanteissa ohjaaminen ja opettaminen. Tähän hänen mukaansa kuuluu itsenäinen työskentely oppilaan tai oppilasryhmän kanssa, opettajan ohjeistamassa opetustilanteessa toiminen, järjestyksenpito, materiaalien ja apuvälineiden käytön avustaminen sekä sijaisena toimiminen. Tämä osa-alue vei hänen mukaansa koulunkäynninohjaajan työajasta suurimman osan. Toinen pääluokka koskee järjestely- ja aputehtäviä, joihin kuuluu luokan kuntoon laittaminen, välineiden käsittely, monistaminen sekä muut aputehtävät. Kolmas luokka on oppilaan hoiva ja avustaminen, johon sisältyy oppilaiden siirtymätilanteiden hoitaminen, valvontatehtävät, perushoiva sekä oppilaan auttaminen. Neljäntenä pääluokkana on yhteistyö ja suunnittelu, jolla tarkoitetaan koulunkäynninohjaajan linkkinä toimimista oppilaan vanhempiin sekä muihin hänen kanssaan työskenteleviin ammattilaisiin. Viimeinen luokka on oppilaan turvana ja ystävänä toimiminen, joka korostuu etenkin henkilökohtaisena avustajina toimivilla koulunkäynninohjaajilla. (Mikola, 2011, 148.)

Yksittäisten avustajien työnkuvat näyttävät poikkeavan kuitenkin paljon toisistaan. Tähän vaikuttavat ohjaajan toimintaympäristö, oppilaiden tuen tarpeen laatu, avustajan koulutus, opettajan työtavat sekä suurimpana tekijänä henkilökohtaisena vai yleisavustaja toimiminen. Henkilökohtaisena avustaja toimiessaan koulunkäynninohjaaja on nimetty ensisijaisesti yhden tai kahden oppilaan avustajaksi. Hän kulkee oppilaan mukana eri opetusryhmissä, auttaa siirtymätilanteissa, vastaa oppilaan perushyvinvoinnista ja on usein paras asiantuntija oppilasta koskevissa asioissa. Hän muodostaa usein kiinteän vuorovaikutussuhteen oppilaaseen ja toimii ikään kuin oppilaan kumppanina. Yleisavustajana toimiessaan koulunkäynninohjaaja taas avustaa ja ohjaa monia oppilaita. Hän työskentelee monien opettajien ja oppilasryhmien kanssa ja kohtaa näin ollen työssään monia roolinvaihdoksia eri opettajien erilaisten toimintatapojen vuoksi.

Yleisavustajana ohjaaja saattaa saada helposti myös valvojan tai kontrolloijan roolin luokassa. (Mikola, 2011, 152.)

Samankaltaisia tutkimustuloksia Mikolan kanssa on saanut Häyrynen liikuntavammaisen oppilaan oppimisympäristöä koskevassa väitöskirjassaan. Häyrysen mukaan koulunkäynninohjaaja auttoi oppilasta selviämään päivittäisistä toimista muun muassa kantamalla reppua, kuljettamalla tavaroita, saattamalla koulukuljetuksiin, olemalla mukana koulukuljetuksissa ja opintoretkillä sekä toimimalla oppilaan ystävänä. Koulunkäynninohjaaja opetti, ohjasi oppilasta oppija välitunneilla sekä toimi tulkkina, kirjurina ja ääneen lukijana. Ohjaaja myös valmisti ja muokkasi oppimateriaalia sekä huolehti kuntouttavista toimista kuten seisomisesta seisomatelelineessä ja hyvästä istuma-asennosta. (Häyrynen, 2014, 106-107.)

Kansainvälisesti laajimmassa koulunkäynninohjaajia koskevassa tutkimuksessa The Deployment and Impact of Support Staff (DISS) Projectissa tutkittiin koulunkäynninohjaajien vaikutusta oppilaiden oppimiseen ja käyttäytymiseen sekä opettajiin ja opettamiseen. Tutkimus tehtiin vuosien 2003 ja 2009 välillä ja tulokset olivat positiivisia. Koulunkäynninohjaajien myötä opettajien työmäärä ja -taakka laskivat, luokan työrauha paranani sekä yksittäiselle oppilaalle oli mahdollista antaa enemmän ohjausta. (Blatchford, Russell & Webster 2012.) Toinen laaja englantilainen koulunkäynninohjaajia koskeva tutkimus on nimeltään Effective Deployment of Teaching Assistants (EDTA). Siinä tutkittiin koulunkäynninohjaajien työtä koskevia ongelma-kohtia ja havaittiin, että opettajien saama koulutus ohjaajien kanssa työskentelyyn oli hyvin vähäistä. Myös koulunkäynninohjaajien pedagoginen tieto oppilaiden kanssa työskentelystä ja opetettavista asioista oli puutteellista. (Blatchford, Russell & Webster 2016.)

4 Koulunkäynninohjaajat osana perusopetuksen henkilökuntaa

Koulunkäynninohjaajien ammattikunta on koulumaailman historiassa tarkasteltuna suhteellisen uusi (Merimaa & Virtanen, 2013, 11). Ensimmäisten avustajien palkkaaminen kouluihin alkoi 1960-luvulla, kun havaittiin joidenkin lasten tarvitsevan huomiota enemmän mitä opettaja pystyi heille antamaan ja avustajat työskentelivätkin lähinnä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kanssa (Eskelinen & Lundbom, 2016).

Opetussuunnitelmakomitean (1970, 147-153) mietinnössä kuvataan, miten erityisopetusta järjestettiin intellektuaalisesti ja fyysisesti poikkeaville sekä kielellisistä häiriöistä kärsiville oppilaille, vaikka tavoitteena oli pitää oppilaat mahdollisimman pitkään normaaliluokilla. Normaaliluokilla opiskeleville tuen tarpeessa oleville oppilaille oli mahdollista järjestää opetus tukitoimenpitein. Näitä tukitoimenpiteitä olivat muun muassa erityisopettajan ja luokanopettajan toisiaan täydentävä opetus, mutta kouluavustajien käyttömahdollisuutta ei vielä kirjattu ylös Opetussuunnitelmakomitean (1970, 147-153) mietintöön.

4.1 Ensimmäisestä koulutuksesta näyttötutkintoon

Koulunkäynninohjaajien koulutus alkoi vuonna 1978. Ensimmäisen kurssin järjesti CP-liitto liikuntavammaisten lasten luokka-avustajille. Kurssin pituus oli kuukauden ja runkona erityispedagogiikan perusopinnot, mutta kurssin pituus koettiin pian liian suppeaksi. Kuukauden mittaisia kursseja alettiin järjestää myös monien muiden eri tahojen toimesta. Kurssimuotoisen koulutuksen rinnalle tuli vuonna 1983 myös oppisopimuskoulutus, joka oli hyvin järjestäytyneitä ja pituudeltaan vaihtelevaa. (Alastalo, 2011, 55.)

Kansainvälisen vammaisten vuoden Suomen komitean mietinnössä (1981) mainitaan vammaisen henkilön henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistarpeesta. Komitean mukaan koulun tulisi huolehtia vammaisen lapsen avustajien järjestämisestä ja palkkaamisesta samalla tavoin, kun se huolehtii muusta oppimisen kannalta välttämättömistä edellytyksistä. Lainsäädäntöä tulisi kehittää niin, että avustajia voisi palkata valtionapuun oikeuttavana toimintana työllisyysvaroin palkattujen avustajien sijaan. Tätä komitea perusteli avustajien pysyvyydellä.

Vuonna 1983 peruskoululakiin (476/1983) tehtiin muutos (§51) vammaisen lapsen oikeudesta koulunkäynninohjaajaan. Tämän mukaan vaikeasti vammaisia oppilaita varten koulussa voi

kouluhallituksen luvalla ja opetusministeriön määräämin perustein olla koulunkäyntiavustajia. Näin koulunkäynninohjaajien tarve kasvoi entisestään ja kouluhallitus alkoi järjestää koulunkäynninohjaajien peruskursseja työllisyyskoulutuksena 1985. Kurssin pituus oli alkujaan kuukauden, mutta laajeni vähitellen puolen vuoden mittaiseksi koulutukseksi. Peruskurssin rinnalla järjestettiin myös lyhyempää perehdytyskoulutusta, jonka avulla työttömiä orientoitiin koulunkäynninohjaajan työhön. Suurin osa koulunkäynninohjaajien koulutuksesta suoritettiin juuri perehdytyskoulutuksena. (Alastalo, 2011, 55.)

Koulunkäynninohjaajan työtä onkin käytetty alkujaan työllistämistoimena, jolloin työllistämisestä on saattanut tulla pedagogista soveltuvuutta tärkeämpi palkkausriteeri. Tämä oli havaittavissa vielä 1990-luvulla, kun luokissa saattoi olla yksittäisiä ihmisiä, joiden ammattitaito on ollut heikkoa ja pääasiallinen palkkauskriteeri työllistyminen. Tämä työvoimapolitiittinen leima onkin leimannut ammattikuntaa ja on näkyvissä osittain yhä edelleen. (Alastalo, 2011; Eskelinen & Lundbom, 2016.)

Vuonna 1987 alkoi virallinen koulunkäynninohjaajien oppisopimuskoulutusohjelma, jonka pituus oli lähtötasosta riippuen 1,5- 2 vuotta. Kansalais- ja työväenopistot järjestivät kurssimuotoista perehdytyskoulutusta, jonka pituus oli yhden lukuvuoden. Perehdytyskoulutuksen kursseilla opiskelijaa perehdytettiin koulunkäynninohjaajan työhön niin, että hän pystyi toimimaan vaikeasti vammaisen oppilaan avustajana ja ohjaajana. Näihin opintoihin kuului muun muassa kasvatustieteologiaa, erityispedagogiikkaa sekä vammaisten opetuksen erityiskysymyksiä. (Alastalo, 2011, 56.) Vasta vuonna 1995 voimaan astui opetushallituksen laatima yhtenäinen näyttötutkinnoilla suoritettava ammattitutkinto (Opetushallitus, 1995).

Toisin kuin Suomessa, jossa avustajat palkattiin alusta lähtien oppilaita varten, Iso-Britanniassa ensimmäiset kouluavustajat palkattiin opettajien avuksi. Heidän tehtävänä oli ”vapauttaa opettaja epäammattimaisista tehtävistä” ja avustajat työskentelivät lähinnä apulaisen tehtävissä. Heidän tehtäviinsä kuului muun muassa opetusmateriaalin valmistus sekä oppilaiden valvonta. 1960-luvulla tätä perinteiseksi kutsuttua avustajan roolia alettiin kyseenalaistamaan ja huomattiin, että avustajat voisivat myös valvoa oppilaita opettajan antamien tehtävien puitteissa. 1980-luvulle tultaessa avustajilla oli opettajan avustamisen lisäksi jo monenlaisia muita tehtäviä kuten tulkkaaminen kuulovammaisille oppilaille, oppilaiden lukemisen kuunteleminen, muistiinpanojen tekeminen, kirjuriina toimiminen sekä oppilaiden auttaminen luovassa toiminnassa. (Clayton, 1993.)

4.2 Näyttötutkintokoulutus

Yhtenäisen näyttötutkintokoulutuksen myötä koulunkäyntiavustajan tutkinnosta tuli sosiaali- ja terveysalan toisen asteen tutkinto. Tämän ammattitutkinnon suorittanut henkilö sai pätevyyden toimia koulunkäyntiavustajana erilaisissa opetus- ja kasvatustieteiden ympäristöissä. Koulutuksen tarpeellisuutta perusteltiin sosiaali- ja vammaishuollossa nousseilla uusilla periaatteilla; tasa-arvolla, normaaliudella, integraatiolla ja osallistumisella. Näitä periaatteita koulumaailmassa lähti täydentämään koulunkäyntiavustaja. Työn tarkoituksena oli asiakkaiden optimaalisen toimintakyvyn tukeminen erilaisissa toimintaympäristöissä. Työn keskiössä nähtiin asiakaslähtöinen auttaminen. (Opetushallitus, 1995, 5-8.)

Tutkintoon kuuluvina osina olivat ihmisen kasvun tukeminen, avustaminen sekä oppimistilanteissa ohjaaminen. Kasvun tukemisen osa-alueessa perehdyttiin ihmisen elämänkulun eri vaiheisiin sekä sairauksien ja vammojen aiheuttamiin erityispiirteisiin. Avustamisen alueella keskityttiin nimensä mukaisesti asiakkaan auttamiseen niissä toiminnoissa, joista hän itse ei selviydy. Lähtökohtana oli asiakkaan omatoimisuuden ja itsenäisyyden tukeminen. Oppimistilanteissa ohjaamiseen kuului yksilö- sekä pienryhmäohjauksen suunnittelu ja toteutus. Kaikissa tutkinto-osissa mainittiin koulunkäyntiavustajan toimivan yhteistyössä muiden alan ammattilaisten kanssa ja heidän ohjeidensa mukaisesti. (Opetushallitus, 1995, 10-11.)

Vuonna 2003 tutkinnon vaatimuksia päivitettiin. Ammattitaitovaatimusten sisältö pysyi pääosin samana vuoden 1995 sisältöjen kanssa, mutta tutkintovaatimuksia tarkennettiin ja laajennettiin. Tutkintoon lisättiin neljäs osa-alue; työn toimintaympäristöt. Tämän tutkinto-osan puitteissa opiskelija perehtyi koulunkäyntiavustajan työhön erilaisissa toimintaympäristöissä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa, vapaa-ajan toiminnassa sekä aikuisen henkilökohtaisena avustajana. Koulunkäyntiavustajan työtä ohjaavien lakien tunteminen sekä asiakkaan ohjaaminen erilaisten yhteiskunnan palvelujärjestelmien käyttöön lisättiin osaksi tutkintovaatimuksia. Muut kolme tutkinnon osa-aluetta noudattivat samoja sisältöjä edellisten vuoden 1995 alueiden kanssa, mutta nimikkeet muuttuivat ihmisen kasvun tukemiseksi, oppimisen ohjaamiseksi sekä toimintakyvyn tukemiseksi. Oppimisen ohjaamisen alueeseen lisättiin erilaisten oppimisvaikeuksien tunteminen ja toimintakyvyn tukemisen osa-alueeseen ensiavun antaminen sekä erilaisten pitkäaikaissairauksien tunteminen. (Opetushallitus, 2003.)

4.3 Koulutus 2010- luvulla

Nykyinen tutkintovaatimus astui voimaan vuonna 2011. Koulunkäyntiavustajan ammattinimike vaihtui koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajaksi, lyhyemmin koulunkäynninohjaajaksi. Tutkintoon lisättiin siis myös aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaaminen. Tutkinnon osa-alueiksi tuli ammatissa toimiminen, kasvun ja kehityksen tukeminen ja ohjaaminen, oppimisen tukeminen ja ohjaaminen sekä erityistä tukea tarvitsevien ohjaaminen. Ammattitaitovaatimukset eivät radikaalisti muuttuneet, mutta joitakin lisäyksiä vaatimukseen tuli jälleen. Kasvun ja kehityksen tukemiseen ja ohjaamiseen lisättiin lääkehoidon toteuttaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, kiusaamistilanteisiin puuttuminen sekä uhkatilanteissa toimiminen. Vuoden 2003 tutkinto-osista oppimisen ohjaaminen ja toimintakyvyn tukeminen nivottiin yhdeksi oppimisen ja toiminnan tukemiseksi ja ohjaamiseksi. Tähän osa-alueeseen lisättiin aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnittelu sekä toteuttaminen. Oppimisvaikeuksien lähempi tarkastelu liitettiin osaksi uutta tutkinnon osaa, erityistä tukea tarvitsevien ohjaamista. (Opetushallitus, 2010.)

5 Koulunkäynninohjaajien työnkuva näyttötutkinnon perusteissa

Koulunkäynninohjaajan työn toimenkuvasta on Opetushallituksen (2010) toimesta kirjattu Koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ammattitutkinnon näyttötutkinnon perusteisiin. Näyttötutkinto jakautuu neljään eri osa-alueeseen; ammatissa toimimiseen, kasvun ja kehityksen tukemiseen ja ohjaamiseen, oppimisen ja toiminnan tukemiseen ja ohjaamiseen sekä erityistä tukea tarvitsevien ohjaamiseen. Valinnaisena osana tutkinnon suorittaja voi käydä vielä yrittäjyyden. Koulunkäynninohjaajan ammattitutkinnon suorittanut henkilö voi toimia erilaisissa kasvatus-, opetus- ja sosiaalialan ympäristöissä lasten, nuorten tai aikuisten tukijana, ohjaajana ja avustajana. Kouluympäristössä työskennellessään koulunkäynninohjaaja toimii aina opettajan ohjeiden mukaisesti yhdessä sovitulla tavoilla. Koulunkäynninohjaaja voi työskennellä henkilökohtaisena avustajana tai koulukohtaisena avustajana. (Opetushallitus, 2010.) Aavaan seuraavaksi koulunkäynninohjaajan ammatinkuvaa ammattiin valmistavan näyttötutkinnon ammattitaitovaatimusten pohjalta.

5.1 Ammatissa toimiminen

Näyttötutkinnon perusteella koulunkäynninohjaajan työnkuva on hyvin monialainen. Koulunkäynninohjaaja voi toimia varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa ohjaajana sekä eri-ikäisten henkilöiden henkilökohtaisena avustajana. Koulunkäynninohjaaja voi toimia myös aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajana. Ohjaaja toimii aina koulussa toimiessaan opettajan antamien ohjeiden mukaisesti ja yhteistyössä muun opetushenkilöstön kanssa. (Opetushallitus, 2013.)

Ammatissa toimimisen osa-alueen ammattitaitovaatimuksien mukaan koulunkäynninohjaajan työhön kuuluu lasten, nuorten ja aikuisten ohjaaminen käyttämään tarvittaessa kasvatus-, opetus-, sosiaali- ja terveystieteiden palveluita sekä lapsiperheille suunnattuja julkisia, kolmannen sektorin ja vapaaehtoistyön palveluita (Opetushallitus, 2010). Koulunkäynninohjaajan tulee siis tuntea Suomen kuntoutus ja palvelujärjestelmät etenkin vammaisuuden ja lapsiperheiden osalta. Hiltunen, Hyytisen, Lindroosin ja Materon laatimassa Koulunkäynninohjaajan käsikirjassa (2013) onkin avattu laajasti näitä järjestelmiä. Koulunkäynninohjaajan tulee teoksen mukaan tuntea ainakin kasvatuksellisen, lääkinnällisen sekä sosiaalisen kuntoutuksen palvelut. Lisäksi koulunkäynninohjaaja perehtyy kehitysvammaisten palveluihin, lastensuojeluun sekä lapsiperheiden palveluihin ja etuuksiin. (Hiltunen ym., 2013.)

5.2 Kasvun ja kehityksen tukeminen ja ohjaaminen

Kasvun ja kehityksen tukemisessa ja ohjaamisessa koulunkäynninohjaajan työtehtäviin kuuluu mallina toimiminen sosiaalisissa tilanteissa osoittaen kasvatusvastuuta. Koulunkäynninohjaajan tulee myös osallistua sovitulla tavalla ennaltaehkäisevään oppimishuoltotyöhön, oppilas-huoltoryhmän kokouksiin sekä tuen tarpeen arviointiin yhteistyössä opettajan ja huoltajien kanssa. Ohjaaja huolehtii osaltaan tilojen esteettisyydestä, toimintavälineistä, materiaaleista, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. (Opetushallitus, 2013.)

Koulunkäynninohjaajan vastuulle kuuluu oppilaan allergioiden, erityisruokavalion ja erityistarpeiden huomioiminen sekä lääkehoidon toteuttaminen koulupäivän aikana (Opetushallitus, 2013). Tällaisen lääkehoidon toteuttamista vaativia sairauksia ovat muun muassa astma, ruoka-aineallergiat, diabetes, epilepsia ja synnynnäinen sydänvika (Hiltunen ym. 2013). Koulunkäynninohjaajan työnkuvaan kuuluu myös ensiavun antaminen tarvittaessa EA1-tasolla sekä sairastuneen huolehtiminen jatkohoitoon sairaus- ja tapaturmatilanteissa (Opetushallitus, 2013).

Koulunkäynninohjaajan tulee työssään edistää oppilaiden sosiaalisia suhteita, ystävyys-suhteiden solmimista sekä puuttua kiusaamistilanteisiin. Ohjaajan työhön kuuluu myös syrjäytymisen ennaltaehkäisy varhaisen puuttumisen keinoin. Näitä varhaisen puuttumisen keinoja ovat esimerkiksi mielekkäisiin harrastuksiin ja vapaa-ajanviettopauihin ohjaaminen sekä kaverisuhteiden syntymisen tukeminen. (Opetushallitus, 2013.)

Yksilön sosiaalisen kehityksen edistämiseksi koulunkäynninohjaajan tulee ohjata oppilaita toisten ihmisten huomioimiseen ja antaa siihen mallia omalla toiminnallaan. Hän ohjaa oppilaita ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia sekä ratkaisemaan ristiriitoja. Ohjaaja pyrkii toiminnallaan tukemaan oppilaan minäkuvaa sekä itsetuntoa toimien kannustavasti, rohkaisevasti sekä positiivisia kokemuksia tuottavalla tavalla arjen tilanteissa. (Opetushallitus, 2013.)

5.3 Oppimisen ja toiminnan tukeminen ja ohjaaminen

Tärkeä osa koulunkäynninohjaajan työtä on oppilaan oppimisen tukeminen. Hän auttaa oppilasta ymmärtämään opittavaa asiaa havainnollistamalla ja konkretisoimalla. Ohjaajan tulee hallita erilaisia oppimista tukevia menetelmiä lukemisessa, kirjoittamisessa sekä matematiikan opettamisessa. (Opetushallitus, 2013.)

Koulunkäynninohjaaja havainnoi oppilaiden oppimisen vaikeuksia ja viestittää näistä havainnoistaan opettajalle (Opetushallitus, 2013). Hiltunen ym. (2013) käyvätkin teoksessaan laajasti läpi erilaisia oppimisen vaikeuksia kuten tarkkaavaisuuden häiriöitä sekä aistien yhdentymisen ja kielenkehityksen vaikeuksia. Teokseen on koottu esimerkiksi taulukko niistä kielenkehityksen piirteistä eri ikävuosina, jotka antavat aihetta seurantaan ja tutkimuksiin. (Hiltunen ym., 2013, 150).

Koulunkäynninohjaajan työtehtäviin kuuluu oppilaan ohjaamisen ohella myös ryhmien ohjaaminen. Hänen tulee ohjata pienryhmiä itsenäisesti sekä tarvittaessa ottaa koko ryhmän ohjaaminen vastuulleen. Koulunkäynninohjaaja tukee ja ohjaa integroituja oppilaita sekä hänen tulee kyetä perustelemaan valitsemiaan toimintatapoja ja ratkaisuja pedagogisesti. (Opetushallitus, 2013.)

Näyttötutkinnon perusteissa (Opetushallitus, 2013) kuvataan oppimista edistävän toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen kuuluvan osana koulunkäynninohjaajan työnkuvaa. Konkreettisesti tämä tarkoittaa opetukseen ja ohjaukseen liittyvän materiaalin valmistamista ja suunnittelua opettajan kanssa sovituilla tavoilla.

5.4 Erityistä tukea tarvitsevien ohjaaminen

Koulunkäynninohjaajan tulee työssään tunnistaa yksilöllisiä erityisen tuen tarpeita elämän eri osa-alueilla. Hän osallistuu tarvittaessa oppilaan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) laadintaan, toteuttamiseen, seurantaan ja arviointiin yhdessä opettajan kanssa muiden yksilöllisten suunnitelmien ohessa. (Opetushallitus, 2013.) Koulunkäynninohjaajan rooli HOJKS:in laadinnassa on merkittävä, sillä hän tietää oppilaan arjessa toimimisesta ja koulutyöskentelystä eri näkökulmasta kuin opettaja (Hiltunen, ym. 2013, 194).

Pääajatuksena koulunkäynninohjaajan toiminnassa on oppilaan omatoimisuuden ja itsenäisyyden edistäminen. Ohjaajan tulee kannustaa oppilaita omatoimisuuteen ja tukea toiminnanohjauksen kehittymistä. Olennaista toiminnassa on kuntouttava työote sekä optimaalisen toimintakyvyn, osallisuuden ja hyvinvoinnin tukeminen. (Opetushallitus, 2013.)

Koulunkäynninohjaajan työhön sisältyy oppimisen tukemisen lisäksi myös päivittäisissä toiminnoissa, siirtymätilanteissa sekä perushoitotilanteissa avustamista. Ohjaajan tulee perehtyä oppilaan henkilökohtaisiin apuvälineisiin sekä käyttää niitä turvallisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Hän myös huolehtii apuvälineiden toimintakunnosta ja käytettävyydestä. (Opetushallitus, 2013.) Esimerkiksi liikuntavammaisen oppilaan apuvälineitä yleisimmin ovat kelattava pyörätuoli, sähköpyörätuoli, seisoma- ja kävelyteline sekä nostolaite (Hiltunen, ym. 2013, 244).

Koulunkäynninohjaajan tulee tunnistaa työssään erilaisia oppimisen vaikeuksia sekä osata käyttää niihin liittyviä erityisiä materiaaleja ja välineitä. Aistien yhdentämisen ja hahmottamisen vaikeuksissa ohjaajan tulee osata käyttää erilaisia yksilöllisiä harjoitteita sensomotoristen toimintojen tukemiseen sekä auttaa tulkitsemaan ja ymmärtämään aistihavaintoja. Kielellisissä vaikeuksissa ohjaaja hyödyntää selkokieltä ja –materiaalia, tietotekniikkaa sekä teknisiä apuvälineitä. Hän kommunikoi oppilaan erityistarpeet huomioiden sekä kielellisesti että ei-kielellisesti ja käyttää tarvittaessa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (augmentative and alternative communication/AAC) puhutun kielen täydentämiseksi. (Opetushallitus, 2013.) Näitä menetelmiä ovat muun muassa tukiviittomat sekä erilaiset kuvakommunikaatio-ohjelmat kuten Picture communication symbols (PCS) (Hiltunen, ym. 2013, 231).

5.5 Yrittäjäyys

Yrittäjyyden osa-alue koulunkäynninohjaajan ammattitutkinnon suorittamisessa on vapaaehtoinen. Osa-alueen suorittamiseksi koulunkäynninohjaajan tulee kehittää alustava liikeidea yritykselleen sekä täydentää sitä edellytyksiä ja riskejä kartoittavilla selvityksillä, tuotoksilla ja laskelmilla. Hän arvioi myös omia mahdollisuuksiaan ja valmiuksiaan yrittäjänä. (Opetushallitus, 2013.)

6 Johtopäätökset

Ensimmäisten avustajien palkkaaminen kouluihin alkoi 1960-luvulla ja he työskentelivät lähinnä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kanssa (Eskelinen & Lundbom, 2016). Avustajien koulutus alkoi 1978, mutta ensimmäiset koulutukset olivat hyvin lyhyitä ja järjestäytymättömiä (Alastalo, 2011). Vuonna 1983 avustajien tarve kasvoi suuresti peruskoululakiin (476/1983) asetetun pykälän (§51) myötä. Sen mukaan vammaisella lapsella on oikeus koulunkäyntiavustajaan. Kouluhallitus alkoi järjestää koulunkäynninohjaajien peruskursseja työllisyyskoulutuksena ensin kuukauden ja myöhemmin puolen vuoden mittaisena koulutuksena. Koulunkäynninohjaajan työtä käytettiin paljon työllistämistoimena, jolloin pedagogista soveltuvuutta tärkeämpi kriteeri oli työllistäminen. Tämä leima on leimannut koulunkäynninohjaajien ammatikuntaa pitkään. (Eskelinen & Lundbom, 2016; Alastalo, 2011.)

Vuonna 1995 astui voimaan opetushallituksen laatima näyttötutkinnoilla suoritettava ammattitutkinto ja koulunkäynninohjaajat saivat yhtenäisen koulutusohjan. Koulunkäyntiavustajan tutkinto oli sosiaali- ja terveystieteiden toisen asteen tutkinto ja tutkinnon suorittanut henkilö sai toimia koulunkäyntiavustajana erilaisissa opetus- ja kasvatusalan ympäristöissä. (Opetushallitus, 1995.) Tutkintovaatimuksia tarkennettiin ja laajennettiin vuonna 2003. Nykyinen tutkintovaatimus astui voimaan vuonna 2011 ja koulunkäyntiavustajan nimike vaihtui koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajaksi. (Opetushallitus, 2010.)

Koulunkäynninohjaajien ammattitaitovaatimukset on jaettu neljään osaan: ammatissa toiminen, kasvun ja kehityksen tukeminen ja ohjaaminen, oppimisen ja toiminnan tukeminen ja ohjaaminen sekä erityistä tukea tarvitsevien ohjaaminen. Näiden pohjalta koulunkäynninohjaajan työnkuva näyttää muodostuvan hyvin moninaisena ja oppilaan oppimisen tukemisen lisäksi ohjaajan työtehtäviin kuuluvat monenlaiset muut asiat. Näitä ovat muun muassa oppilaiden allergioiden ja erityisruokavalioiden huolehtiminen sekä lääkehoidon toteuttaminen. Ohjaajan tulee myös osata antaa ensiapua EA1-tasolla sekä avustaa oppilasta perushoitotilanteissa. Hän vastaa oppilaan henkilökohtaisista apuvälineistä kuten pyörätuolista ja seisomatelineestä. Ohjaajan tulee kyetä kommunikoimaan oppilaan kanssa kielellisen kommunikaation lisäksi ei- kielellisesti käyttäen erilaisia puhetta korvaavia kommunikaatiomenetelmiä. Koulunkäynninohjaaja valmista ja suunnittelee opetukseen liittyvää materiaalia opettajan ohjeiden mukaisesti ja ottaa tarvittaessa vastuulleen koko luokan ohjaamisen. Ohjaaja osallistuu oppilaan henkilökohtaisen

opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laadintaan sekä ennaltaehkäisevään oppilas-huoltotyöhön. Koulunkäynninohjaaja huolehtii esimerkiksi myös oppilaan kaverisuhteista sekä kiusaamisen ja syrjinnän ennaltaehkäisystä. (Opetushallitus. 2013.)

7 Pohdinta

Tutkielmani mukaan koulunkäynninohjaajien koulutus sekä todelliset työtehtävät näyttävät kohtaavan hyvin toisensa. Koulunkäynninohjaajien tärkeimmäksi työtehtäväksi nousi oppilaiden ohjaaminen niin opetuksessa kuin koulun arjessa. Muita tärkeitä työtehtäviä olivat oppilaan hoivaaminen ja avustaminen sekä järjestely- ja aputehtävät. (Häyrynen, 2014; Mikola, 2011; Takala 2007.) Nämä kaikki työtehtävät sisältyvät koulunkäynninohjaajien ammattitaitovaatimukseen ja niitä tulisi käsitellä koulutuksen aikana (Opetushallitus, 2010).

Tutkielmaa tehdessäni huomioni kiinnittyi kuitenkin koulunkäynninohjaajien työtehtävien moninaisuuden ja koulutuksen pituuden suhteeseen. Ammattitaitovaatimusten lista on pitkä ja sisältää osia niin terveydenhuollosta kuin pedagogisesta osaamisesta, mutta koulutuksen kesto on vain vuoden. Itse koulutuksen suorittaneena en koe sen antaneen riittävästi eväitä haasteellisen ja monipuolisen koulunkäynninohjaajan työn hoitamiseen. Koulutuksen aikana huomio kiinnittyi paljon lääkehoidolliseen osaamiseen, kuten insuliinin pistämiseen, mutta mielestäni erittäin tärkeä erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden tukeminen jäi liian vähälle huomiolle. Inklusioon tähtäävässä koulumaailmassa erityistä tukea tarvitsevat oppilaat lisääntyvät yleisopetuksen luokissa ja jäävät usein koulunkäynnissään valitettavan paljon ohjaajien harteille, jolloin ohjaajien laajempi tietämys heidän tarpeistaan olisi enemmän kuin aiheellista.

Aiheeseen tutustuessani koulunkäynninohjaajia koskevat leikkaukset nousivat monessa uutiskanavassa otsikoihin (Helsingin uutiset, 2014). Mielestäni tämä kuvaa koulunkäynninohjaajien kokemaa arvostusta. Kouluissa tarve ohjaajille on suuri erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden integroitua yleisopetuksen ryhmiin. Leikkausten myötä vaarana on näiden oppilaiden jääminen vaille tarvitsemaansa tukea ja koko inklusio-ajatuksen mureneminen riittämättömiin resursseihin. Koulunkäynninohjaajan tehtäviä ei tulisi enää nähdä työllistymiskeinona ja näin ollen koulun ylimääräisenä resurssina (Eskelinen, Lundbom, 2016) vaan ymmärtää alan ammattitaitovaatimukset sekä todellinen tarve.

Oman ohjaajatyökokemukseni sekä tutkielmani myötä minulle heräsi useita jatkotutkimusaiheita. Ensimmäinen koskee koulunkäynninohjaajien työelämän haasteita. Iltalehti (2017) uutisoi koulunkäynninohjaajien olevan yksi eniten väkivaltaa työssään kokeva ammattikunta. Samassa artikkelissa puhuttiin myös työn muista haasteista, kuten taukojen puutteesta sekä lyhyistä määräaikaisista työsuhteista, jotka tunnistan oman työurani ajalta. Näitä alan epäkohdista tulisi mielestäni tutkia, jotta niihin voitaisiin kiinnittää huomiota ja ohjaajien jaksaminen

työssään säilyisi. Toiseksi olisi mielenkiintoista ja mielestäni asianmukaista perehtyä lisää koulunkäynninohjaajien koulutuksen tehokkuuteen sekä laatuun. Kasvatusalalla toimiminen on haastavaa ja ohjaajien hallittavissa olevien tehtävien kirjo niin laaja, että koulutuksen tulisi antaa työntekijälle riittävä koulutus pohja kohdata haasteet. Kolmas jatkotutkimusaiheeni koskee koulunkäynninohjaajien historiaa. Haluaisin tutkia, miten pitkään alalla olleet ohjaajat ovat kokeneet työelämän muutoksen ja ammatin vakiintumisen sekä sitä, minkälaisista lähtökohdista he ovat aikoinaan alalle tulleet.

Lähteet

- Alastalo, N. 2011. Koulunkäyntiavustajakoulutuksen historiaa. Teoksessa Koulunkäynninohjauksen opas, 2011. Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL. Turenki: Kirjapaino Jaarli
- Blatchford, P., Russell, A. & Webster, R. 2012. Reassessing the impact of teaching assistants. How research challenges practice and policy. Oxon: Routledge.
- Blatchford, P., Russell, A. & Webster, R. 2016. Maximising the impact of teaching assistants. Guidance for school leaders and teachers. Oxon: Routledge.
- Clayton, T. (1993) From domestic helper to "assistant teacher". The changing role of the British classroom assistant. European journal of special needs education 8 (1), 32-44.
- Denney, A. & Tewksbury, R. 2012. How to write a literature Review. Teoksessa Journal of Criminal Justice, 2013. Lontoo: Routledge.
- Eskelinen, T. & Lundbom, P. Koulunkäynninohjaajat: itseymmärrys ja kamppailu merkityksestä. Kasvatus & aika. 4/2016.
- Hiltunen, V., Hyytiäinen, M., Lindroos, S. & Matero, M. 2013. Koulunkäynninohjaajan käsikirja. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Hämäläinen, J. 2014. Joka kolmas koulunkäyntiavustaja ulos - Tästä tulee katastrofi. Helsingin uutiset. Löydettävissä: <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/235482-joka-kolmaskoulunkayntiavustaja-ulos-tasta-tulee-katastrofi>. Viitattu 4.10.2018
- Häyrynen, E. 2014. Kun oppilaan liikuntavamman haastaa. Monitoimijaisen verkoston käsityksiä oppimisympäristöön liittyvistä vaatimuksista ja hyvistä käytännöistä. Lapin yliopisto.
- Kansainvälisen vammaisten vuoden 1981 Suomen komitean mietintö. 1982. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

- Kivirauma, J. (2002) Erityisopetuksen historialliset kehityslinjat Suomessa. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa (s. 23-33). Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Merimaa, E. & Virtanen, P. (toim.) 2013. Koulunkäynninohjaajan kirja. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Mikola, M. 2011. Pedagogista rajankäyntiä koulussa. Inklusioreitit ja yhdessä oppimisen edellytykset. Jyväskylän yliopisto.
- Moberg, S. (2002). Integraation ja inklusiivisen kasvatuksen ideologia ja kehittyminen. Teoksessa Jahnukainen, Markku (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 34-48.
- Opetushallitus, 1995. Koulunkäyntiavustajan ammattitutkinto. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Opetushallitus, 2003. Koulunkäyntiavustajan ammattitutkinto. Helsinki: Edima Prima Oy.
- Opetushallitus, 2010. Koulunkäynnin ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ammattitutkinnon ammattitutkinto. Helsinki: Kopijyvä Oy.
- Peterson, J. & Hittie, M. (2003) Inclusive teaching: creating effective schools for all learners. Boston: Pearson Education.
- Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö. 1970. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja. Viitattu 20.9.2018. Löydettävissä: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Sarlin, H-M. & Koivula, P. (2009) Opiskelun tuen järjestäminen käytännössä. Teoksessa Ikonen, O. & Krogerus, A. (toim.) Ainutkertainen oppija: erilaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen (s. 24–40). Jyväskylä: PS-kustannus.

Sarpola, L. 2017. Koulunkäynninohjaajan hätähuuto puhuu karua kieltä alan ongelmista - ”Kun menen huomenna töihin, tiedän, että köniin tulee”. Iltasanomat. Viitattu: 15.10.2018. Löydettävissä: https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201712192200615327_u0.shtml

SVT (Suomen virallinen tilasto) 2018. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus.

Takala, Marjatta 2007. The work of classroom assistants in special and mainstream education in Finland. *British Journal of Special Education*. 34 (1), 50-57.

Takala, M. 2010. Inklusio, integraatio ja segregatio. Teoksessa Marjatta Takala (toim.) *Eri-tyispedagogiikka ja kouluikä*. Helsinki: Gaudeamus, 13-20.

Thomas, G. & Vaughan, M. (2004) *Inclusive Education: Readings and Reflections*. Maidenhead : Open University Press